

BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST

REGION DE BRUXELLES-CAPITALE

Besluit van de Brusselse
Hoofdstedelijke Regering

Arrêté du Gouvernement de la Région
de Bruxelles-Capitale

**Besluit van de
Brusselse Hoofdstedelijke Regering**
houdende instelling van de procedure
tot bescherming als monument van de
totaliteit van het gebouw gelegen André
Van Hasseltstraat 32 en van de
voorgevel en bedaking van het gebouw
gelegen André Van Hasseltstraat 34 te
Schaerbeek

**Arrêté du Gouvernement
de la Région de Bruxelles-Capitale**
entamant la procédure de classement
comme monument de la totalité de
l'immeuble sis rue André Van Hasselt 32
et de la façade avant et de la toiture de
l'immeuble sis rue André Van Hasselt 34
à Schaerbeek

De Brusselse Hoofdstedelijke Regering.

Le Gouvernement de la Région de
Bruxelles-Capitale,

Gelet op het Brussels Wetboek van de
Ruimtelijke Ordening, inzonderheid op
artikel 222;

Vu le Code bruxellois de l'Aménagement
du Territoire, notamment l'article 222;

Gelet op de beschermingsaanvraag, door
de eigenaar van het nr. 32 ingediend op 6
april 2007;

Vu la demande de classement introduite
par la propriétaire du n°32 en date du 6
avril 2007;

Gelet op het advies uitgebracht door de
Koninklijke Commissie voor Monumenten
en Landschappen op 23 mei 2007;

Vu l'avis de la Commission royale des
Monuments et des Sites émis en séance
du 23 mai 2007;

Op voorstel van de Minister-President van
de Brusselse Hoofdstedelijke Regering.

Sur la proposition du Ministre-Président du
Gouvernement de la Région de Bruxelles-
Capitale,

Na beraadslaging.

Après délibération.

BESLUIT

ARRETE

Artikel 1. Wordt ingesteld de procedure tot
bescherming als monument van de totaliteit
van het gebouw gelegen André
Van Hasseltstraat 32 en van de voorgevel
en de bedaking van het gebouw gelegen
André Van Hasseltstraat 34 te Schaerbeek
wegens hun historische en artistieke
waarde zoals bepaald in bijlage I van dit
besluit. De goederen zijn bekend ten
kadaster te Schaerbeek, afdeling 6,
sectie D, blad 1, percelen nrs 77y en 77g.

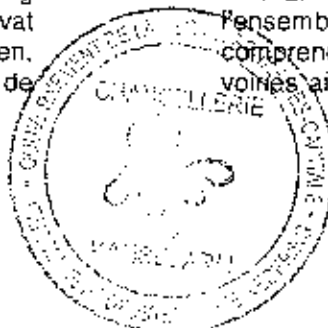
Article 1er. Est entamée la procédure de
classement comme monument de la totalité
de l'immeuble sis rue André Van Hasselt
n°32 et de la façade avant et de la toiture
de l'immeuble sis 34 rue Van Hasselt à
Schaerbeek en raison de leur intérêt
historique et artistique précisé dans
l'annexe I du présent arrêté. Les biens sont
connus au cadastre de Schaerbeek, 6ème
division, section D, 1ère feuille, parcelles n°
77y et 77g.

De afbakening van het monument wordt
aangeduid op het plan in bijlage II van dit
besluit.

La délimitation du monument est reprise
sur le plan figurant à l'annexe II du présent
arrêté.

Art. 2. De vrijwaringszone met betrekking
tot het in artikel 1 vermelde geheel omvat
het geheel van de percelen en de wegen,
alsook gedeelten van de percelen en de

Art. 2. La zone de protection relative à
l'ensemble décrit dans l'article 1er
comprend l'ensemble des parcelles et des
voies ainsi que les parties de parcelles et

wegen opgenomen in de omtrek zoals afgebakend op het plan in bijlage II van dit besluit.

Art. 3. De minister bevoegd voor de Monumenten en Landschappen, wordt belast met de uitvoering van dit besluit.

Brusset, **15-05-2008**

Voor de Brusselse Hoofdstedelijke Regering,

De Minister-President van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering belast met Plaatselijke Besturen, Ruimtelijke Ordening, Monumenten en Landschappen, Stadsvernieuwing, Huisvesting, Openbare Netheid en Ontwikkelingssamenwerking,

de voiries reprises dans le périmètre délimité sur le plan figurant à l'annexe II du présent arrêté.

Art. 3. Le ministre qui a les monuments et sites dans ses attributions est chargé de l'exécution du présent arrêté.

Bruxelles, **15 MAI 2008**

Pour le Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale,

Le Ministre-Président du Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale chargé des Pouvoirs locaux, de l'Aménagement du Territoire, des Monuments et Sites, de la Rénovation urbaine, du Logement, de la Propreté publique et de la Coopération au développement

Charles PICQUE

Copie certifiée conforme
Voor eensluidend afschrift

Chancellerie

Petra Cacciatore

Kanselarij

28-05-2008

ANNEXE I A L'ARRETE DU GOUVERNEMENT DE LA REGION DE BRUXELLES-CAPITALE ENTAMANT LA PROCEDURE DE CLASSEMENT COMME MONUMENT DE LA TOTALITE DE L'IMMEUBLE SIS RUE ANDRE VAN HASSELT 32 ET DE LA FACADE AVANT ET DE LA TOITURE DE L'IMMEUBLE SIS RUE ANDRE VAN HASSELT 34 A SCHAERBEEK

Référence cadastrale : Schaerbeek, 6ème division, section D, 1ère feuille, parcelles n° 77y et 77g

Description sommaire

En 1900, l'architecte Gaspard Devalck construit pour sa mère une maison sur une parcelle en triangle aux n°32 et 34 de la rue Van Hasselt. Très vite, il y installa son atelier d'architecte.

De style Art nouveau, cet immeuble présente une façade coudée de trois niveaux (dont un semi enterré) et deux travées décalées au n°32 et une travée unique sur trois niveaux au n°34.

Les façades sont en pierre blanche et rythmées par des bandeaux en pierre bleue, eux-mêmes soulignés par de fines briquettes rouges. La corniche commune à l'ensemble est supportée par d'élégantes consoles sculptées.

Au n°32, les châssis sont fortement travaillés et présentent des vitraux d'origine probablement dus à Raphaël Evaldre. Un sgraffite de taille modeste et en mauvais état se situe au-dessus de la porte d'entrée, elle-même ornée de vitraux et de ferronnerie.

Le soubassement est largement ouvert par une baie en arc outrepassé typique de l'architecture Art nouveau et protégée d'une grille en ferronnerie. Au niveau du rez-de-chaussée surélevé, un vitrail représentant un héron entouré de feuillages aquatiques éclaire la pièce à rue. Au premier étage, une logette en bois présente un travail raffiné et un vitrail au motif champêtre. Elle est couronnée d'un garde-corps en bois précédant une lucarne passante garnie de vitraux.

A l'intérieur du n°32, le hall d'entrée présente un sol et des lambris en marbre. Une première petite volée d'escalier, aux marches en marbres et garde-corps en ferronnerie et rampe en bois mène au rez-de-chaussée surélevé. Il se poursuit ensuite tout en bois. Le rez se compose de deux pièces richement décorées de lambris, de carreaux de céramique cités dans l'ouvrage « Art Nouveau Tiles » et d'une peinture au plafond de la pièce à rue, le tout d'inspiration Art nouveau. Une cheminée d'inspiration néo-Renaissance trône dans la pièce arrière.

La cuisine est située dans une annexe latérale. Celle-ci est accessible par un passage couvert récemment réalisé. Les meubles, légèrement transformés, sont encore d'origine.

Un petit cabinet de toilette se situe à l'entresol. Les 1er et 2ème étages adoptent le même plan qu'au bel étage.

Les combles, transformés en mezzanine, sont ouverts sur la pièce arrière du 2ème étage.

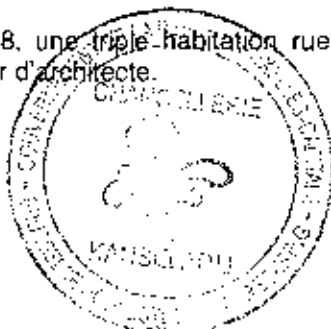
La travée correspondant au n°34 a, malheureusement, subi de lourdes transformations et perdu certains détails autant en façade qu'à l'intérieur. Les châssis d'origine ont été remplacés ainsi que la devanture commerciale. Un sgraffite subsiste dans l'imposte de la baie de l'étage supérieur. Cette façade participe, cependant, à l'unité de la composition de l'habitation originelle des n°32-34.

Intérêt présenté par le bien selon les critères définis à l'article 206, 1er du Code bruxellois de l'Aménagement du Territoire :

Intérêt historique et artistique:

Gaspard Devalck est né en 1872 et décéda à l'âge de 90 ans. Fils d'un menuisier et marchand de meubles, il fut vite attiré par l'architecture. Il intégra l'atelier d'Ernest Acker et Félix Laureys à l'Académie de Bruxelles. Il est l'un des architectes de la «seconde génération de l'Art Nouveau» qui après les personnalités fondatrices tels Horta, Hankar, Hobé, contribuèrent à donner à Bruxelles sa physionomie si appréciée de « Capitale de l'Art Nouveau ».

Après ses études, il construisit, en 1898, une triple habitation rue Véronèse (5-7, 9-11, 13-15), où il installa dans un premier temps son atelier d'architecte.

Dès 1900, Gaspard Devalck quitte son premier atelier pour s'installer dans une partie du bel immeuble Art nouveau qu'il bâtit pour sa mère aux n°32 et 34 rue André Van Hasselt à Schaerbeek. Dans ce double immeuble de la rue Van Hasselt, construits sur un terrain ingrat, l'architecte traduit un goût prononcé pour les éléments décoratifs en façade qui restera un témoin unique de son époque.

Jusqu'en 1910, sa carrière d'architecte est prolifique, il dessinera les plans d'une impressionnante série de maisons Art Nouveau à Saint-Josse-ten-Noode, au Quartier Léopold à Bruxelles, à Schaerbeek, Molenbeek-Saint-Jean, Saint-Gilles et Laeken.

Dès 1910, l'architecte Devalck abandonnera le style Art nouveau et dessinera l'une des premières cités-jardins de Belgique, le domaine de Mosanville près de Namur.

Les n°32 et 34 de la rue Van Hasselt furent, à l'origine, conçus comme une seule entité dont l'organisation en plan était adaptée au parcellaire particulier à sa disposition. L'actuel n°34 ne compte qu'une seule travée, dont le rez-de-chaussée était dès l'origine occupé par un commerce.

L'ensemble de la façade (32 et 34) se caractérise par une mise en œuvre très soignée en maçonnerie de pierres de teintes différentes. Elle est couronnée d'une corniche en bois sculpté. Le traitement de la travée du n°34, a malheureusement subi des transformations et perdu de sa richesse décorative, en ce qui concerne les menuiseries dont l'ancienne devanture commerciale. Par contre les deux travées du n°32 présentent des châssis plus travaillés et ornés de beaux vitraux d'origine, probablement dus à Raphaël Evaldre. Récemment restaurés, ces vitraux donnent à l'immeuble une richesse de motifs et de couleurs.

Sur une très petite parcelle, Devalck a réussi à concentrer le programme de la maison bourgeoise de l'époque en la revêtant d'une exubérante décoration Art nouveau. Toutes les baies sont pourvues de vitraux colorés qui donnent une ambiance intime, toute d'intériorité, à la petite maison.

Construit dans le quartier des squares, ayant connu un essor urbanistique particulièrement spectaculaire au tournant du XXe siècle, cet ensemble témoigne de la qualité architecturale ainsi que des matériaux mis en œuvre à l'époque. L'ensemble peut être considéré comme l'œuvre la plus aboutie et la plus riche de la période Art nouveau de Gaspar Devalck. Il mérite, à ce titre, le classement comme un précieux exemple de l'exceptionnel florilège de patrimoine Art nouveau dont s'enorgueillit la Région bruxelloise.

Bibliographie:

L'Académie et l'Art Nouveau, 50 artistes autour de Victor Horta, Bruxelles, Académie des Beaux-Arts, t.1, 1996, p.90-96

Encyclopédie de l'Art nouveau, t.1, le quartier Nord-est à Bruxelles, Bruxelles, Cidep, 1999, p.64-67

Dictionnaire de l'architecture en Belgique de 1830 à nos jours, Bruxelles, Fonds Mercator, 2003

Hans Van Lemmen et Bart Verbrugghe, *Art Nouveau Tilas, Bruxelles*, 1999

Bastin et Evrard (photos) et Aubry (texte), *Art nouveau à Bruxelles, de l'architecture à l'ornementalisme*, Bruxelles, 2005, p.43

Vu pour être annexé à l'arrêté du **15 MAI 2008**

Le Ministre-Président du Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale, chargé des Pouvoirs locaux, de l'Aménagement du Territoire, des Monuments et Sites, de la Rénovation urbaine, du Logement, de la Propreté publique et de la Coopération au développement

Charles PICQUE

Copie certifiée conforme
Voor eenstufend afschrift
Chancellerie
Petra Cacciatore
Kanselarij

28-05-2008

**BIJLAGE I BIJ HET BESLUIT VAN DE BRUSSELSE HOOFDSTEDELIJKE REGERING TOT
INSTELLING VAN DE PROCEDURE TOT BESCHERMING ALS MONUMENT VAN DE TOTALITEIT
VAN HET GEBOUW GELEGEN VAN HASSELSTRAAT 32 EN VAN DE VOORGEVEL EN
BEDAKING VAN HET GEBOUW GELEGEN ANDRE VAN HASSELTSTRAAT 34 TE SCHAARBEEK.**

Kadastrale gegevens: Schaarbeek, afdeling 6, sectie D, blad 1, percelen 77y en 77g I.

Beknopte beschrijving

In 1900 bouwt architect Gaspard Devalck voor zijn moeder een woning op een driehoekig perceel op de nrs 32 en 34 in de Van Hasseltstraat. Kort daarna brengt hij er ook zijn architectenatelier onder.

Het art-nouveaugebouw heeft een haaks gebogen voorgevel met drie bouwlagen (waarvan één half onder de grond) en twee onderling verspringende traveeën op het nr. 32 en een enkele travee over drie bouwlagen op het nr. 34.

De gevels zijn opgetrokken in natuursteen en verfraaid met gladde lijsten in hardsteen, die op hun beurt door fijne lijnen in rode steen worden geaccentueerd. De kroonlijst van het geheel wordt ondersteund door sierlijke consoles.

Het raamwerk van het nr.32 is kunstig bewerkt en omvat oorspronkelijke glasramen, wellicht van de hand van Raphaël Evaldre. De bescheiden sgraffito boven de voordeur is in slechte staat. De deur zelf is verfraaid met glasramen en ijzersmeedwerk.

In de ondermuur zit een grote hoefijzervormige gevelopening, typisch voor de art-nouveaucharctitectuur. Zij wordt beschermd door een smeedijzeren traliwerk. Een glasraam op de bel-etage met de afbeelding van een reiger tussen waterplanten brengt licht in het vertrek aan de straatkant. De houten erker op de eerste verdieping is een parel en heeft een glasraam met een landelijk tafereel. Erbovenop staat een houten borstwering voor een dakkapel met een glasraam die de kroonlijst doorbreekt.

De inkomhal van het nr. 32 heeft een onderbouw en een marmeren vloer. Een houten omlijsting vormt de scheiding tussen de inkom en het begin van de trap. Het eerste deel van de trap is in marmer, met een smeedijzeren borstwering met houten leuning. Verder is hij volledig in hout. De twee vertrekken op de bel-etage zijn rijkelijk versierd door middel van lambriseringen, een keramieken vloer die in *Art Nouveau Tiles* wordt geciteerd en een plafondschildering in het vertrek aan de straatkant. In het vertrek achteraan prijkt een door de renaissance geïnspireerde schouw.

De keuken werd in een naastliggend bijgebouw ondergebracht dat via een recent gebouwde overdekte doorgang bereikbaar is. De meubels zijn nog oorspronkelijk, zij het in enigszins gewijzigde vorm.

Op de tussenverdieping bevindt zich een toilet. De 1e en de 2e verdieping hebben hetzelfde grondplan als de bel-etage.

De zolder werd omgebouwd tot een mezzanine die open is aan de kant van het achterste vertrek op de 2e verdieping.

Helaas werd het nr. 34 ingrijpend verbouwd zodat zowel aan de gevel als binnen bepaalde details verloren gingen. Het oorspronkelijke raamwerk en het uitstaakraam werden vervangen. In het bovenlicht van de gevelopening op de bovenste verdieping werd een sgraffito bewaard. Desondanks maakt deze gevel deel uit van het monument oorspronkelijk gevormd door de nrs 32 en 34.

Waarde van het goed volgens de criteria die worden bepaald in artikel 206, 1° van het Brussels Wetboek van de Ruimtelijke Ordening:

Historisch en artistiek waarde:

Gaspard Devalck wordt geboren in 1872 en sterft als hij 90 is. Hij is de zoon van een schrijnwerker en meubelverkoper en voelt zich al snel tot de architectuur aangetrokken. Hij integreert het atelier van Ernest Acker en Félix Laureys in de Academie van Brussel. Hij behoort tot de groep architecten van de 'tweede generatie van de art nouveau' die na de grote grondleggers zoals Horta en Hobé bijdragen tot het bijzonder gewaardeerde aanzien van Brussel als 'hoofdstad van de art nouveau'.

In 1897 beëindigt hij zijn studies en al in 1898 bouwt hij een drie-voudige woning in de Veronesestraat (5-7, 9-11, 13-15). Hij brengt hier tijdens een eerste periode zijn architectenatelier onder.

In 1900 verlaat Gaspard Devalck zijn eerste architectenkantoor om het een jaar nadien in een deel van het mooie art-nouveaugebouw te vestigen dat hij voor zijn moeder had gebouwd op de nrs 32 en 34 in de André Van Hasseltstraat te Schaarbeek. Deze twee gebouwen in de Van Hasseltstraat, die op een moeilijk perceel werden gebouwd, drukken de uitgesproken voorliefde van de architect uit voor de decoratieve gevel-elementen en zijn een unieke getuigenis uit die periode.

In 1904 maakt Devalck de plannen van zijn tweede persoonlijke woning, op de hoek van de Tiberghienstraat 2-4 met de Grensstraat 54.

Tot in 1910 is hij een zeer productief architect. Hij tekent de plannen van een indrukwekkend aantal art-nouveauwoningen in Sint-Joost-ten-Node, Brussel Leopoldwijk, Schaarbeek, Sint-Jans-Molenbeek, Sint-Gillis en Laken.

Vanaf 1910 verlaat architect Devalck de art nouveau als hij een van de eerste tuinvijken van België tekent, nl. het 'domaine de Mosanville' in de buurt van Namen.

Oorspronkelijk zijn de nrs 32 en 34 van de Van Hasseltstraat opgevat als één geheel met een planindeling die aan de bijzondere vorm van het perceel is aangepast. Het is daarom dat het huidige nr. 34 slechts een enkele travee telt, waarvan de benedenverdieping vanaf het begin een handelszaak huisvestte.

De beide gevels samen (32 en 34) worden gekenmerkt door een bijzonder verzorgd metselwerk in stenen van verschillende kleurschakeringen. De houten kroonlijst is kunstig bewerkt. De travee van het nr. 34 werd helaas verbouwd en heeft aan decoratieve rijkdom ingeboet. Denken we maar aan het schrijnwerk, zoals dat van het uitstralraam. Het raamwerk van de twee traveeën van het nr. 32 daarentegen is met meer zorg bewerkt en verfraaid met mooie, oorspronkelijke glasramen, wellicht van de hand van Raphaël Evaldre. Deze glasramen werden recent gerestaureerd en schenken het gebouw een rijkdom aan motieven en kleuren.

Devalck is erin geslaagd om op een heel klein perceel het programma van de burgerwoning van die tijd samen te ballen en te vervatten in een uitbundige art-nouveaudecoratie. In al de gevelopeningen prijken kleurrijke glasramen die het huis een sterk intieme sfeer bezorgen.

Dit architecturaal hoogstaande geheel werd gebouwd met kwaliteitsvolle materialen in de buurt van de pleintjes (de squares) die in het begin van de 20e eeuw een sterke stedenbouwkundige evolutie heeft gekend. Het kan worden beschouwd als het meest geslaagde en meest weelderige art-nouveaauwerk van Gaspar Devalck. Het is op basis hiervan verantwoord om het te beschermen als een waardevolle getuigenis van de uitzonderlijke art-nouveaurijkdom waarop het Brusselse Gewest prat gaat.

Bibliografie:

L'Académie et l'Art Nouveau, 50 artistes autour de Victor Horta, Bruxelles, Académie des Beaux-Arts, t.1, 1996, p.90-95

Encyclopédie van de art nouveau, d.1, noordoostwijk Brussel, Brussel, Sint-Lukasarchief, 1999, p.64-67

Repertorium van de architectuur in België van 1830 tot heden, Bruxelles, Mercatorfonds, 2003

Hans Van Lemmen et Bart Verbrugge, *Art Nouveau Tiles. Bruxelles*, 1999

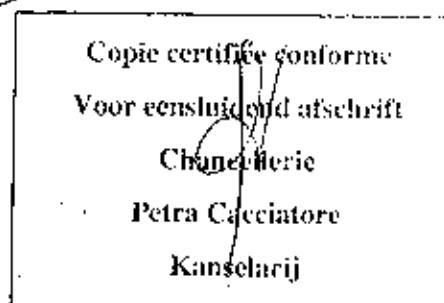
Bastin et Evrard (photos) et Aubry (texte), *Art nouveau à Bruxelles, de l'architecture à l'ornementalisme*, Bruxelles, 2006, p.43

Gezien om als bijlage gevoegd te worden bij het besluit van ... 15 MAI 2008

De Minister-President van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering, belast met de Plaatselijke Besturen, Ruimtelijke Ordening, Monumenten en Landschappen, Stadsvernieuwing, Huisvesting, Openbare Netheid en Ontwikkelingssamenwerking,

Charles PICQUE

28-05-2008

BIJLAGE II VAN HET BESLUIT VAN DE
BRUSSELSE HOOFDSTEDELIJKE
REGERING HOUDENDE INSTELLING VAN
DE PROCEDURE TOT BESCHERMING
ALS MONUMENT VAN DE TOTALITEIT VAN
HET GEBOUW GELEGEN ANDRE VAN
HASSELTSTRAAT 32 EN VAN DE
VOORGEVEL EN BEDAKING VAN HET
GEBOUW GELEGEN ANDRE VAN
HASSELTSTRAAT 34 TE SCHAARBEEK

ANNEXE II A L'ARRETE DU
GOUVERNEMENT DE LA REGION DE
BRUXELLES-CAPITALE ENTAMANT LA
PROCEDURE DE CLASSEMENT COMME
MONUMENT DE LA TOTALITE DE
L'IMMEUBLE SIS RUE ANDRE VAN
HASSELT 32 ET DE LA FAÇADE AVANT ET
DE LA TOITURE DE L'IMMEUBLE SIS RUE
ANDRE VAN HASSELT 34 A SCHAARBEEK

**AFBAKENING VAN
DE VRIJWARINGSZONE**

**DELIMITATION DE LA ZONE
DE PROTECTION**

Gezien om te worden gevoegd bij het besluit van
15-05-2008

Vu pour être annexé à l'arrêté du
15 MAI 2008

De Minister-President van de Brusselse
Hoofdstedelijke Regering, bevoegd voor
Plaatselijke Besturen, Ruimtelijke Ordening,
Monumenten en Landschappen,
Stadsvernieuwing, Huisvesting, Openbare Nethed
en Ontwikkelingssamenwerking

Le Ministre-Président du Gouvernement de la
Région de Bruxelles-Capitale, chargé des
Pouvoirs locaux, de l'Aménagement du Territoire,
des Monuments et Sites, de la Rénovation
urbaine, du Logement, de la Propreté publique et
de la Coopération au développement.

Charles PICQUE

Copie certifiée conforme
Voor eensluidend afschrift
Chancellerie
Petra Cucciatore
Kanselarij

28-05-2008